

Academic Rights Watch

<http://academicrightswatch.se/?p=1376>

2015-02-08

Censur vid SLU: kalhyggeskritisk forskning raderades ur publikationsdatabas

Mats Hagner, tidigare professor vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), nekades tillgång till normala emeritusresurser efter att ha ifrågasatt den vid SLU fastslagna vetenskapliga grunden för regeringens kalhyggespolitik. Men vid SLU påbjuds inte bara gallring i skogen; det gallras även bland forskarnas publikationer. Som vi nu kan dokumentera har Hagners samtliga artiklar som kritiserar kalhyggen nyligen raderats ur SLU:s publikationsdatabas Epsilon. Förfarandet bryter mot lärosätets egna interna regler för arkivering och mot Unescos internationella principer för högre utbildning och är dessutom sannolikt grundlagsstridigt. I botten ligger ett organisatoriskt systemfel som hotar lärosätets autonomi och gör dess forskning politiskt känslig.

I [ett tidigare ärende](#) har vi granskat ett fall av bristande autonomi vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Då gällde det dåvarande landsbygdsministern som i ett regeringsbrev till universitetet dikterade de empiriska slutsatser som forskarna skulle presentera som sanna vid en konferens i Brasilien. Målet var att framställa den svenska modellen för skogsbruk som ett internationellt föredöme och därmed stärka varumärket Sverige. Forskarna själva ansåg dock att det inte fanns vetenskapligt belägg för de politiskt önskvärda slutsatserna, som de betraktar som besvärande etnocentriska.

Hur gränserna mellan forskning och politik vid SLU blivit allt svårare att urskilja illustreras av ett annat ärende där skogsbrukspolitiken återigen står i centrum. De

bakomliggande politiska sammanhangen är komplicerade. Den intresserade läsaren hänvisas till en [serie artiklar i DN där Maciej Zaremba](#) kritiskt granskar svensk skogsindustri. Diskussionen kring kalhyggen flammnar upp då och då på tidningarnas debattsidor, nyligen i såväl [SvD](#) som [DN](#).

Väsentligen har det gått till så här: Skogsindustrin går till politikerna och förklarar hur viktiga de är för näringslivet och regionerna. De tillägger att om de inte får tillräckligt med råmaterial äventyras verksamheten, med regional arbetslöshet som följd. Det enda sättet att försäkra sig om att industrin kan blomstra är, menar man, att påbjuda kalhygge i stor skala. Politikerna tar intryck av lobbyisternas argument och kalhyggesbruk införs som statlig norm, till många skogsägarens och naturvänners förtret, men med den för industrin gynnsamma effekten att man för överskådlig framtid säkrar tillgången till virke.

Men kritiken vägrar tystna då kalhyggesbrukets effekter på skog och natur uppfattas som, i bästa fall, oklara. [SLU, ett universitet som lyder direkt under Landsbyggsdepartementet](#), levererar nu, som på beställning, en studie som utger sig för att rigoröst belägga de politiskt och industriellt önskvärda slutsatserna: att kalhyggesbruk har gynnsamma effekter på skog och miljö. Det sker i en avhandling av Lars Lundqvist.

Mats Hagner, som när detta sker är professor vid SLU, har själv trott på och undervisat om kalhyggesmetoden. Kritiska studenter har dock lyckats så ett frö av tvivel på metodens förträfflighet. Hagner begär således in den information varpå den positiva studien bygger för att själv kunna kontrollera slutsatserna. Lundqvist underlåter emellertid att dela med sig av det sammanställda källmaterial som Hagner anser vara avgörande, utan erbjuder honom istället primärdata. Hagner gör en egen uppskattning utifrån Lundqvists studie och drar slutsatsen att denna inte kan stämma. Kalhyggen har, menar Hagner, i själva verket en negativ effekt på skogen. Som alternativ förordar han en mindre radikal skogshantering, det som kommit att kallas kontinuitetsbruk eller naturkultur.

Hagner pensioneras och ansöker i vanlig ordning om emeritusförmåner, vilket för en aktiv forskare är en ren formalitet. Det skulle betyda att han kan ha kvar sitt tjänsterum, får undervisa osv. Men till sin bestörtning får han i [ett beslut av dåvarande prefekt Per-Ove Bäckström 1999-06-14](#) avslag på ansökan men erbjuds viss administrativ hjälp. Sedan reduceras i samma beslut en vetenskaplig meningsskiljaktighet, tillika en av oerhörd praktiskt betydelse, till en simpel

påfrestning för den ”psykosociala arbetsmiljön”. Agerandet illustrerar en farlig utveckling, som ARW dokumenterat i andra ärenden, där arbetsmiljö ställs över forskningens frihet och grundlag. Effekten är att akademien blir en sluten verkstad där olika uppfattningar inte längre får brytas mot varandra. En prefekt vid en annan institution ger dock Hagner tillåtelse att fortsätta som gästforskare vilket bl.a. gör att han kan fortsätta publicera skrifter i SLU:s databas Epsilon.

Hagner publicerar i Epsilon under flera år en rad uppsatser där han ifrågasätter kalhyggen och argumenterar för kontinuitetsbruk. Kulmen nås i en artikel från 2012 där redan titeln kritiserar SLU för ovetenskaplighet: [”Utredning av Sveriges Lantbruksuniversitet leder fel på grund av bristande vetenskaplig metodik”](#). Hagner arkiverar skriften i Epsilon som vanligt. Det han inte hade räknat med är att någon inom ledningsskiktet vid SLU med nödvändig behörighet, oklart vem, nu raderar samtliga av Hagner efter pensioneringen registrerade publikationer.

Att se en forskares kritiska granskning av den vetenskapliga grunden för statens politik systematiskt raderas vid ett statligt lärosäte sänder kalla kårar längs ryggraden, även hos luttrade ARW-medlemmar. Det är oroande att företrädare för ett statligt lärosäte tror att man kan ”gallra” bland forskningspublikationer i största allmänhet. Det är alarmerande att man tror att det går inom ett vetenskapligt och politiskt kontroversiellt forskningsområde. Vår kritik är oberoende av frågan om Hagner har rätt i sak, vilket vi inte tar ställning till.

Vi har en egenhet hos Epsilon-systemet att tacka för att vi över huvud taget kan dokumentera raderingen av Hagners senare skrifter. Tydligen kan man i systemet bara gallra bort själva skrifterna, inte de ursprungliga posterna i databasen, [vilket gör att spåren av gallringen finns kvar i systemet](#). När vi klickar på filsymbolerna för respektive post efterfrågas inloggning och lösenord. [Genom e-postutbyte med bibliotekarie](#) får vi veta att skrifterna hörande till posterna inte finns kvar. Såvitt vi kan se har ingen annan forskares skrifter raderas. I de fall vi kunnat upptäcka att andra poster är ”skriftlösa” handlar det, enligt samma bibliotekarie, om tidigare felregistreringar. Även emeriterade och blott associerade forskare, inklusive sådana som aldrig haft tjänst vid SLU, har fått publicera i databasen.

Hagner gick tidigt till domstol för att få ut kollegans sammanställning av forskningsdata. Men kammarrätten menade att det rörde sig om en mellanprodukt som inte är allmän handling. Hagner har nyligen klagat på censur hos Justitiekanslern (JK), även det utan framgång. JK fann, genom handläggare Nedim

Salcic, liksom man gjort i senare ärenden, att universitetet inte kan klandras då Hagner inte var formellt anställd när gallringen ägde rum ([se beslut från 2013-03-07](#)). Hagner har dokumenterat ärendets utveckling i en fil [som vi publicerar här](#). Dokumenten visar bl. a. att Hagner agerat föredömligt och försökt få till stånd en saklig debatt kring kalhyggesbruk på SLU, där man dock från ledningshåll verkar vara helt ointresserad av vetenskaplig dialog, även kring de mest väsentliga ting.

Som Hagner själv påpekar [i en skrivelse till dekanus på SLU:s skogsfakultet](#) från 2013-02-05 är raderingen av hans forskning oförenlig med [lärosätets egna direktiv om arkivering](#) på internsidorna. Där står bland annat att ”handlingar som bedöms ha ett fortsatt inomvetenskapligt värde och värde för annat forskningsområde” alltid är undantagna från gallring. Här bör man i konkreta fall rimligen hellre fria än fälla. Vidare ska ”möjlighet till och behov av insyn i forskningen” alltid beaktas innan föreskriven gallring verkställs. Ett huvudsyfte med Hagners forskning varit just att öka insynen i forskningen kring förutsättningarna för svenskt skogsbruk. Slutligen ska före gallring beaktas ”att forskningsresultat har redovisats och publicerats/offentliggjorts”. Flera av Hagners skrifter var vid tidpunkten för raderingen såvitt vi förstår inte publicerade i annat sammanhang.

I samma direktiv från SLU kan man läsa: ”Handlingar som uppstår i samband med forskning är underkastade tryckfrihetsförordningens regler om allmänna handlingars offentlighet.” Det betyder bl.a. att ”[g]rundläggande bestämmelser om hur allmänna handlingar skall bevaras samt om gallring och annat avhändande av sådana handlingar meddelas i lag” (2 kap., 18 §). Den gallring som SLU gjort måste alltså ha konkret lagstöd för att vara laglig. Men var är de lagar som SLU här tillämpat? Hagners hänvisning till tryckfrihetsförordningen avfärdas av JK i ett beslut från [2013-04-23](#). Men JK missar att handlingarna redan var allmänna eftersom de uppstått i samband med forskning. Man kan även fråga sig om det är förenligt med regeringsformens krav på saklig och opartisk handläggning (1 kap., 9 §) att man systematiskt raderar skrifter som förespråkar en viss vetenskaplig ståndpunkt.

Den som vill kritisera de akademiska övergreppen mot Hagner från principiell ståndpunkt kan inte minst hänvisa till [Unescos rekommendationer för högre utbildning](#). Överenskommelsen är internationellt bindande för Sverige och statliga svenska lärosäten, som förbundit sig att göra allt man kan för att principerna ska respekteras.

Det är ostridigt att Hagner som gästforskare bedrivit forskning vid SLU även efter pensioneringen och kunnat publicera sina artiklar i Epsilon. Han räknas därmed enligt Unesco som ”higher education teaching personnel” vilket gör att hans verksamhet skyddas av överenskommelsen. Detta gäller i synnerhet den särskilda yttrandefrihet som akademiker åtnjuter. Universitetets beslut att censurera Hagners senare uppsatser är ett klart ingrepp i denna frihet och därför en överträdelse av Unescos principer.

En fundamental princip i Unesco-dokumentet är även den om vetenskapens autonomi, som är högst relevant i sammanhanget. De ärenden om SLU som vi dokumenterat pekar ju på en situation där vetenskap inte längre klart kan skiljas från politik och näringsliv. En viktig bidragande orsak till bristen på autonomi är SLU:s tvivelaktiga organisatoriska placering under Landsbyggsdepartementet. Det är olyckligt att forskning och undervisning inom lant- och skogsbruk placeras under motsvarande politiska organ, vilket bäddar för problem av den typ som vi här kan dokumentera.

Generellt bör forskning om X inte underordnas X-departementet. Ekonomisk forskning bör inte underordnas Finansdepartementet, forskning om miljön inte underordnas Miljödepartementet, försvarsforskning inte underordnas Försvarsdepartementet osv. Regeringen har genom att inte åtgärda det uppenbara organisatoriska hotet mot vetenskapens autonomi vid SLU själv brutit mot Unescos principer.

Ett [oroligt inlägg på SLU:s rektorsblogg](#) ger vid handen att en organisatorisk omplacering av lärosätet sannolikt redan är under utredning. Låt oss i så fall hoppas att den sker skyndsamt. Det skulle betyda påtagligt förbättrade möjligheter att garantera lärosätets autonomi i förhållande till politik och näringsliv. Detta i sin tur skulle stärka förutsättningarna för att SLU:s lärare och forskare ska kunna utöva de fri- och rättigheter som de är garanterade i såväl lag som internationella överenskommelser.

EJO/MZ